

Makale Gönderim Tarihi: 25.09.2023 - Makale Kabul Tarihi: 17.10.2023

ULUSLARARASI SİYASETİN ODAĞINDAKİ KITA: AFRİKA'DA 2022 SEÇİMLERİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME

Cihan DABAN*

Öz

Bu çalışma, Afrika kıtasında 2022 yılında gerçekleşen seçimlere odaklanmıştır. Seçimler başkanlık, parlamento ve referandum olmak üzere üç kategoriden kaleme alınmıştır. Kıtadaki her ülkenin seçim takvimi farklı olduğundan 2022 yılında gerçekleşen 9 ülkenin seçimleri analiz edilmiştir. Bu seçimler analiz edilirken bir önceki seçimlere de değinilmiş ve karşılaştırmalı bir seçim analizi yapılarak bir sonraki seçimlere yönelik tahmini bir değerlendirmede de bulunulmuştur. Bu değerlendirmeler doğrultusunda, seçimlerin yapıldığı ülkelerde (seçim dönemlerinde) halkın ne tür tercihler yaptığını ve iktidar partilerinin ne kadar oy alarak iktidara geldiğini ortaya koyan bu çalışma, uluslararası siyasetin odağındaki Afrika kıtasının 2022 seçimlerini incelemiştir.

Anahtar Kelimeler: *Afrika Kıtası, Seçimler, Halk, 2022.*

The Continent at The Focus of International Politics: A General Assessment on The 2022 Elections in Africa

Abstract

This study is focused on the elections that took place in the African continent in 2022. Elections were organised in three categories: presidential, parliamentary and referendum. Since the election calendar of each country in the continent is different, the elections of 9 countries that took place in 2022 were analysed. While analysing these elections, the previous one elections were also mentioned and a comparative election analysis was made and a prediction was made for the next elections. In line with these assessments, this study, which reveals what kind of preferences the people make in the country where elections are held (during election periods) and how many votes the ruling parties come to power, examined the 2022 elections in Africa, which is at the focus of international politics.

Keywords: *African Continent, Elections, People, 2022.*

* Dr., Selçuk Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Mail: dabancihan@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2890-2415

Giriş

Her yıl dünyanın farklı coğrafyalarında seçimler yapılmaktadır. Afrika kıtası da bu coğrafyalardan biridir. 2022 yılında başkanlık, parlamento seçimleri ve referandum olmak üzere Afrika kıtasında toplamda on iki ülkede seçimlerin yapılması planlanıyordu; fakat bazı ülkelerde seçimler ertelendi. Bunun temel nedeni ise iç anlaşmazlıklardan, gerçekleşmiş darbelerin olumsuz etkilerinden ve seçime hazırlanama süreçlerinden kaynaklıdır. Bu süreçlerin özünde sömürgecilikten bahsedilmesi mümkündür. Sömürgecilik denilen olgu Afrika kıtasının anatomisini etkilediği gibi kıta halklarının birbirleriyle olan ikili ilişkilerini de etkilemiştir. Söz konusu bu ikili ilişkilerde başta sosyokültürel münasebetler olmak üzere siyasi, iktisadi, coğrafi ve tarihi gibi konuların etkilendiği gözlemlenmiştir. Bu gibi konularda yaşanan anlaşmazlıkların tarihsel arka planında sömürgecilik politikasından kaynaklı yapay sınırların oluşumu ve bu sınırların bağımsızlık sürecinde 25 Mayıs 1963 tarihinde kurulan Afrika Birliği Örgütü tarafından da aynen kabul edilmesi ve uygulanması yatmaktadır.

Bugün gelinen noktada bu tür sorunlara kalıcı bir çözüm bulunamadığı veya bulunmaya çalışılsa da yetersiz kaldığı gözlemlenmektedir. Bu çözümsüzlük terör örgütlerinin oluşmasına, güvenlik sorunlarının ortaya çıkmasına, aynı etnik aileden halkların yapay sınırlardan dolayı bölünmesine, ekonomik eşitsizliğin ve gelir dağılımındaki adaletsizliğin yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Bu olumsuzluklar doğal olarak siyasi süreci etkilediği gibi seçim süreçlerini ve sonuçlarını da etkilemiştir. Dolayısıyla Afrika'da yaşanan bu karmaşık ortamlardan dolayı 2022'de Çad, Mali ve Libya'da yapılması planlanan seçimler gerçekleştirilemedi. Bu ülkelere ek olarak uluslararası alanda tanınmayan; ancak 1991'de bağımsızlığını tek tarafı ilan etmiş olan Somaliland bölgesinde de seçimler, zikredilen sosyo-politik krizlerden dolayı gerçekleşmedi.

Bu bilgiler ışığında 2022 yılı dikkate alındığında Afrika kıtasında toplam dokuz ülkede seçimlerin yapıldığı gözlemlenmektedir. Gambia, Somali, Senegal, Kenya, Angola, São Tomê ve Príncipe, Lesotho, Ekvator Ginesi ve Tunus seçim yapılan ülkelerdendir. Her bir ülkede gerçekleşen seçim süreci birbirlerinden farklı olmuştur. Ayrıca her ülkenin seçim sonuçları bir önceki seçim sonuçlarına nazaran da farklılık gösterebilmiştir, dolayısıyla seçim sonuçlarına itirazların yapıldığı veya sonuçların olduğu gibi kabullendiği bir ortamdan da bahsetmek mümkündür. Ancak bir önceki seçim sonuçlarına göre oy oranlarında önemli değişimlerin yaşandığı da ortaya çıkmıştır. Bunun birçok sebebi vardır; ancak en önemli sebeplerinden biri gençlerin değişimden yana olduğunu göstermektedir.

21. yüzyılın en önemli faaliyetlerinden biri internet aracılığıyla sosyal medya ağlarının giderek çeşitlilik göstermesi ve gençler tarafından aktif kullanılıyor olmasıdır. Bu durum genç nüfusun dünya gelişmelerini yakından takip etmesine olanak verdiği gibi ülke yönetimlerine dair bilgi sahibi olmalarına da imkân sağlamaktadır. Dolayısıyla eğitim ve öğretim faaliyetleriyle yurt dışına çıkma fırsatı bulan genç nüfus dün-

yadaki gelişmelere de şahit olabilmekte ve fikirsel anlamda değişimler yaşayabilmektedirler. Fikirsel anlamda değişime uğrayan genç nüfus, ister istemez siyasi bir fikre de sahip olabilmekte ve bu fikirlerin hayata geçmesi için çaba gösterebilmektedirler. Fakat bu gibi çabalarda gençler ve değişimden yana oy kullanmak isteyen vatandaşlar temel bazı engellerle ve zorluklarla karşılaşabilmektedirler. Bilhassa kuvvetler ayrılığının, demokratik oy kullanma hakkının ve ifade özgürlüğünün baskıcı yönetimler tarafından kamu gücü ve otoritesi doğrultusunda zor kullanılarak kısıtlanması bu gibi engelleri ve zorlukları oluşturabilmektedir. Bu tür yönetimlerin baskıcı politikaları da seçim sonuçlarını doğrudan etkileyebilmektedir. Nihayetinde bu çalışma, uluslararası siyaseti yakından ilgilendiren Afrika kıtasındaki seçimleri kaleme almıştır. 2022 yılında Afrika kıtasının bazı ülkelerinde yapılan seçimleri incelerken, söz konusu incelemede bu açıklamaları da göz önünde bulundurarak makaleyi kaleme almıştır.

1. 9 Nisan 2022 Gambiya Parlamento Seçimleri

2022 yılında 58 koltuklu meclis için yapılan parlamento seçimleri, 2017 yılına göre önemli bir değişim geçirmiştir. Esas itibarıyla Gambiya'daki ilk değişim 2016 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde yaşandı. 2016 başkanlık seçimlerinde 22 yıllık Devlet Başkanı Yahya Jammeh, rakibi Adama Barrow tarafından yenilmişti. İkinci başkanlık seçimlerini de kazanan Barrow, mevcut devlet başkanı olarak görev yapmaktadır. Nisan 2022 tarihinde yapılan parlamento seçimlerinde Barrow yönetiminin de giderek düşüşte olduğunu göstermektedir. 2017 yılında Barrow'un *Ulusal Demokrat Partisi* 31 koltuk elde etmiş ve çoğunluğu sağlayabilmişti. Fakat 2022 seçimlerinde büyük bir düşüş yaşandı. Yapılan seçimlerde Barrow'un partisi 19 koltuk elde edemedi. Bu ise meclisi tek başına yönetmek için yeterli bir çoğunluk değil. Ana muhalefetteki *Birleşik Demokrat Partisi* 15 koltuk elde etti. *Ulusal Uzlaşma Partisi* 4 koltuk elde ederken, eski Devlet Başkanı Jammeh'in *Vatansever Kalkınma ve Yeniden Uyarlanma için İttifak Partisi* ise 2 koltuk kazanabildi. 2 koltuk kazanan bir diğer parti *Bağımsızlık ve Sosyalizm için Demokratik Halk Örgütü* oldu. Bağımsız aday olarak seçimlere katılıp kazanan aday sayısı ise 11 idi. Bu sayı Bağımsız Seçim Komisyonu tarafından duyuruldu. Geriye kalan 5 koltuk ise cumhurbaşkanına başta Meclis Başkanlığı olmak üzere çeşitli görevlere atayabilme hakkı verilmektedir (Aljazeera, 2022).

2022 seçim sonuçlarına bakıldığında Gambiya'da 2016 yılından bu yana değişim çanlarının çaldığını ifade etmek mümkündür. Millet iradesinin giderek iktidarı şekillendirmeye başladığı gözlemlenmektedir. Özellikle genç seçmenin bu hususta etkili olduğunu söylemek mümkündür. Kısacası 2016 yılında Barrow'un iktidara gelmesiyle ülkede siyasi açıdan bir değişim yaşanmış olsa da 2022 yılındaki seçim sonuçlarında görünen o ki Barrow yönetimi de halk tarafından iyi karşılanmış değildir. Barrow'un 2016 seçimlerinde elde ettiği koltuk sayısına kıyasla 2022 yılındaki seçimlerde elde ettiği koltuk sayısı göz önünde bulundurulduğunda halkın, Barrow yönetimine karşı nasıl bir tutum sergilediğini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. 2022 seçimleriyle Gambiya'da bir denge-denetim sistemine geçildiği, Başkan Barrow'un tek başına her

yasayı geçiremeyeceği ve bu yönüyle de mecliste millet iradesinin etkisinin hissedildiği ve hissedileceği bir yasama dönemiyle yönetiliyor olduğundan bahsetmek yerinde olacaktır.

2. 15 Mayıs 2022 Somali Başkanlık Seçimleri

Somali 1991 yılından itibaren dünya gündeminden düşmeyen, El-Şebab terörüyle mücadelede yoğun çaba sarf eden, siyasi istikrarsızlıkla birlikte yolsuzluk ve derin yoksulluk gibi olumsuz algılarla anılan bir ülke olarak gündemdeydi. Nihayetinde 2012 yılından bu yana az da olsa bir şeylerin yoluna koyulmaya çalışıldığı bir ülke izlenimine dönüştü. Ancak bu dönüşüm oldukça yetersiz kalmıştır (Crisiswatch Digest, 2022). 2012-2017 yılları arasında ülkeyi Hasan Şeyh Mahmud yönetti. 2017'de ise seçimleri Muhammed Abdullah Farmajo kazandı. 2021 yılında yapılması gereken seçimler siyasi kavgalar, anlaşmazlıklar, terör faaliyetleri gibi birçok sebepten dolayı yapılamadı. Nihayetinde 15 Mayıs 2022'de seçimlerin yapılmasına karar verildi. Yaklaşık bir buçuk yıl aradan sonra yapılan seçimler üçüncü turun sonunda kesinleşti (United Nations, 16 May 2022).

Cumhurbaşkanlığı seçimi milletvekillerin oylarıyla belirlendi. Bu doğrultuda seçimin ilk turunda 329 vekil oy kullandı. Adaylardan Puntland Eyaleti Başkanı Said Abdullahi Dani 65 oy alarak birinci sırada yer alırken mevcut Cumhurbaşkanı Muhammed Abdullah Farmajo 61 oy alarak ikinci oldu. Adaylardan biri de eski Cumhurbaşkanı Hasan Şeyh Mahmud idi. Şeyh Mahmud 52 oy alırken eski Başbakan Hasan Ali Hayri de 48 oy toplayabildi (___Somali'de Patlama Sesleri, 15.05.2022).

Somali'deki güvenlik sorunları, seçimleri de büyük ölçüde olumsuz etkilemiştir. İkinci turda en çok oyu Hasan Şeyh Mahmud almış olsa da oy çoğunluğu sağlanamadığı için seçimler üçüncü tura kaldı. Nihayetinde üçüncü turda Şey Mahmud ile mevcut Devlet Başkanı Farmajo arasında gerçekleşen seçimlerde Şeyh Mahmud 328 milletvekilinden 214'ünün oyunu alarak ikinci kez ülkenin cumhurbaşkanı sıfatıyla göreve başlamıştır. Sonuç itibarıyla siyasi, iktisadi ve sosyokültürel açılardan karmaşık bir dönem içerisinde olan Somali Meclisi milli iradesini Şeyh Mahmud'dan yana kullanarak bir güven tazelemesine gitmiştir. Başkan Şeyh Mahmud'un gelecek seçimlere kadar önemli ve olumlu politik adımlara yer vermesi gerekir. Özellikle terör konusunda ve komşu ülkelerle olan ikili ilişkilerde atılacak politik adımlar öncelikli kararlar olmalıdır. Aksi takdirde ülkenin içerisinde bulunduğu karmaşık durum daha da derinleşebilir ve bölge açısından olumsuz sonuçlara evrilebilir.

3. 31 Temmuz 2022 Senegal Parlamento Seçimleri

165 koltuklu meclis için yapılan 2022 seçimlerinin analizi oldukça önem taşımaktadır; çünkü iktidardaki *Cumhuriyet İttifakı* 2017 yılında aldığı oyların üçte birini 2022 seçimlerinde kaybetmiştir. Üç koalisyonun (İktidardaki Cumhuriyet İttifakı, *Halkı Özgürleştirin İttifakı* ve *Wallu Senegal İttifakı*), yarıştığı parlamento seçimle-

rinde halkın değişimden yana olduğunu gösterdi. 2017 yılındaki seçimlerde iktidar-daki *Cumhuriyet İttifakı* 125 koltuk elde ederek çoğunluğu elde etmişti; ancak 2022 seçimlerinde 43 koltuk kaybeden iktidar partisi sadece 82 koltuk kazanabildi. İkinci büyük ana muhalefet grubu olan *Halkı Özgürleştirin İttifakı* 56 koltuk kazanırken, diğer ittifak ise 24 koltukla üçüncü büyük muhalefet oldu. Geriye kalan 3 koltuk ise diğer küçük ittifaka gitti (Abu-Bashal, 05.08.2022).

Mevcut Cumhurbaşkanı Macky Sall'in iktidar partisinin 43 koltuk kaybetmiş olması halkın değişime doğru adım atmaya çalıştığıının da kanıtlarından biri oldu. Nitekim değişim çanlarının Sall için çalıp çalmayacağı da 2024 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde kendini gösterecektir. Esas itibarıyla 2022 parlamento seçimleri Başkan Sall için değişim ışıklarının yanmaya başladığını da göstermiş oldu. Hem genç nüfusun giderek artmasının hem de Haziran 2021'de mecliste terörle ilgili kabul edilen yasa değişikliğinin sert tartışmalara sebebiyet vermesinin, iktidar açısından dezavantaj olarak değerlendirildiği gözlemlenmiştir (Arslan, 07.07.2021).

Netice itibarıyla iktidardaki partinin oy kaybetmesine yol açan bazı önemli sorunlar söz konusudur. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Senegal ile ilgili yayımladığı 2022 raporlarına bakıldığında; bu sorunlar başta güvenlik konusu olmak üzere keyfi tutuklanmalar, aşırı güç kullanımı, birçok konuda insan hakları ihlallerinin olması ve terörle mücadele yasasının netlik kazanamaması gelmektedir. Zikredilen bu hususlardan kaynaklı olarak iktidarın oy kaybetmeye başladığı ve gelecek seçimlerde de oy kaybının olabileceği kuvvetli bir ihtimal olarak görülmektedir (Roth, 2022).

4. 9 Ağustos 2022 Kenya Başkanlık ve Parlamento Seçimleri

Yaklaşık 22 milyon seçmeni bulunan Kenya'da halk, 2022'de devlet başkanını, milletvekillerini, senatörleri ve valileri seçmek için sandığa gitti. Seçimlerde dört aday yarıştı; ancak en güçlü adaylar *Azimio Koalisyonunun* adayı Raila Odinga ve *Birleşik Demokratik İttifakı*'nın adayı William Ruto oldu. Diğer iki aday ise George Wajackoyah ile David Waihiga idi. Baba lakabıyla bilinen Odinga, hem 2008-2013 arasında başbakanlık yaptı hem de mevcut Devlet Başkanı Uhuru Kenyatta tarafından desteklendi. Ruto ise 2013'ten 2022'deki seçimlere kadar devlet başkanlığı görevini yürüten Uhuru Kenyatta'nın yardımcısı olarak görev yaptı (BBC, 15 August 2022).

Ruto başkanlık seçimlerini kazanırken parlamentoda çoğunluğu elde edemedi. Odinga'nın koalisyonu ise mecliste çoğunluğu elde edebildi. 349 koltuklu mecliste dağılım şöyledir; Başkan Ruto'nun ittifakı 161 milletvekili çıkartırken, Odinga'nın İttifak *Partisi* toplam 173 milletvekili çıkardı. 12 milletvekili de bağımsız aday olarak mecliste yerlerini aldılar. Geriye kalan 3 milletvekili ise diğer üç partinin adayları olarak meclise girdiler. Senato seçimlerinde ise Ruto 1 adayla çoğunluğu elde etmiştir. 67 senatör adaydan 34'ü Başkan Ruto'nun diğer 33'ü ise Odinga'nın kanadından görevlerine başladılar (IFES/Kenya, 9 August 2022).

14 milyondan fazla seçmenin oy kullandığı Kenya'da siyasi görünüm neredeyse iki güçlü ittifak arasında başa baş geçmiştir. Daha açık bir ifadeyle Kenya Seçim Komisyonu, 9 Ağustos'taki seçimlerde Ruto'nun oyların yüzde 50,49'unu, diğer aday Odinga'nın yüzde 48,85'ini aldığını duyurmuştur. Bu durum muhalefetin adayı Odinga'nın seçim sonuçlarını itiraz etmesine ve yargıya taşınmasına yol açmıştır. Seçim sonuçlarına itiraz eden Odinga, Yüksek Mahkemeye başvurmuştur. Odinga'nın böyle bir girişimde bulunmasının en önemli nedeni ise seçim komisyonunda bulunan 7 kişiden 4 kişinin seçim sonuçlarını kabul etmemelerinden kaynaklanmıştır. Yüksek Mahkeme ise küçük oy farkıyla tamamlanan devlet başkanlığı seçimlerine ilişkin değerlendirmeyi 15 gün içinde duyuracağını ifade etmiştir. Yapılan değerlendirme sonucu Yüksek Mahkeme, 9 Ağustos'taki seçimler için verdiği kararda; 1 Eylül'e kadar ülke genelinde 15 sandıkta oyların yeniden sayımının tamamlanmasına karar verdi. Yapılan sayım sonrası kararda seçimin kazananının Ruto olduğu sonucuna varılmıştır. Böylece Ruto, 13 Eylül 2022 tarihinden itibaren Kenya'nın beşinci devlet başkanı olarak göreve başlamıştır (Habertürk, Kenya'daki devlet başkanlığı).

2022 seçimleriyle Kenya Meclisi'nde denge-denetim mekanizmasının oluştuğu; ancak herhangi bir anayasa değişikliğinde 12 bağımsız ve diğer partilerden seçilen 3 milletvekilinin iki ittifak arasında önemli bir denge olduğu da gözlerden kaçmamaktadır.

5. 24 Ağustos 2022 Angola Başkanlık ve Parlamento Seçimleri

Angola'da parlamento 220 koltuktan oluşmaktadır. 2017 seçimlerinde olduğu gibi 2022 seçimlerinde de iki büyük parti yarıştı. Bunlar, *MPLA (Angola Halk Kurtuluş Hareketi)* ve *UNITA (Angola'nın Tam Bağımsızlığı için Ulusal Birlik)* partileridir. 2017 yılında *MPLA* adayı João Lourenço oyların %61'inden biraz fazla alarak hem devlet başkanı olabilmeyi hem de meclisteki 150 koltukla çoğunluğu elde etmeyi başardı. *UNITA* adayı Adalberto Costa Junior ise yaklaşık %27 bir oranla ana muhalefet olarak mecliste 51 koltukla yerini alabildi (Africa Union, 2017).

2022 seçim sonuçlarındaki bu oranlar halkın değişimden yana olduğunu da göstermiş oldu. 2022 seçimlerinde aynı adaylar yine yarıştılar. Seçim sonuçlarına göre *MPLA* adayı mevcut Devlet Başkanı Lourenço yaklaşık %10'luk bir kayıpla ve 26 milletvekili kaybederek tekrar başkan olabildi. Daha açık bir ifadeyle Lourenço %51,2 oranla tekrar Devlet Başkanı oldu. Mecliste ise 124 koltuk elde edebildi. Rakibi *UNITA* adayı Junior ise %44 oranla 90 milletvekili kazanarak ana muhalefet olarak yükselişe geçti. 2022 seçimlerinde *Sosyal Yenilenme Partisi*, *Angola Ulusal Kurtuluş Cephesi* ve *Angola Hümanist Partisi* ikişer milletvekiliyle mecliste yerlerini aldılar (IFES/Angola, 2022).

2022 yılındaki Angola seçim analizine odaklanmak gerekirse bu seçimler, 2017 yılındaki seçimlere kıyasla; Angola'daki iktidarın da önemli bir oy kaybettiğini göstermektedir. Nitekim dünyanın neredeyse her ülkesinde Z kuşağı olarak tanımlanan 2000 ve sonrası doğumlu gençlerin sayıca giderek arttığını ve değişimden yana oyla-

rını kullandıklarını gözlemek mümkündür. Böyle bir tablonun ortaya çıkmasında birçok faktör zikredilebilir. Ekonomik, teknolojik, sosyal nedenler ve siyasi yenilenme gibi faktörler bu hususta ileri sürülebilir. Nihayetinde 2027 seçimlerinde de farklı bir siyasi tercih görülmesi kuvvetle muhtemel olabilecektir.

6. 25 Eylül 2022 São Tomé ve Príncipe Parlamento Seçimleri

55 üyeli Ulusal Meclis'e sahip ülkede parlamento seçimleri dört yılda bir yapılmaktadır. Seçimler genel olarak dört grup parti arasında gerçekleşse de iki partinin çoğunluğu almasıyla sonuçlanmaktadır. 2018 yılında yapılan seçimlerde milletvekili dağılımı şu şekildeydi: *Bağımsız Demokrat Eylem Partisi (ADI)* 25, *Saô Tomé ve Príncipe Kurtuluş Hareketi-Sosyal Demokrat Parti (MLSTP/PSD)* 23, *Yansıma Grubu-Değişim Gücü Demokratik Hareketi/Liberal Parti-Vatandaşlık ve Kalkınma için Demokratlar Birliği* 5, *Saô Tomé ve Príncipe Bağımsız Vatandaşlar Hareketi-Sosyalist Parti (MCISTP)* ise 2 milletvekili çıkarabilmişti. Başbakan ise 23 milletvekili çıkartan *MLSTP/PSD* partisinden Jorge Bom Jesus'tu (IFES/Sao Tome and Principe, 2018).

2022 yılında yapılan seçimlere bakıldığında tabloda önemli bir değişim yaşandığı gözlemlenmiştir. *Bağımsız Demokratik Eylem Partisi* 30 milletvekili ile çoğunluğu elde etmeyi başarmıştır. *MLSTP/PSD Partisi* 5 milletvekili kaybederek 18'e düşmüştür. Önemli bir sürpriz ise 7 Haziran 2022 tarihinde kurulan *Basta Hareketi Partisi*nden gelmiştir. Kurulduktan 3 ay sonra girdiği seçimlerde Yansıma Grubu tarafından da desteklenerek 2 milletvekiliyle mecliste yer almayı başardı. Geriye kalan 5 milletvekili ise *MCISTP* listelerinden meclise girmeye hak kazandı. Bu arada *MCISTP* de bir önceki dönemde 2 milletvekili çıkarabilmiş iken bu dönemde 3 milletvekili daha elde ederek meclisteki sayısını 5'e çıkarmış oldu. Ülkenin Başbakanı olarak da *Bağımsız Demokrat Eylem Partisi*'nin adayı Patrice Trovoada oyların %54,55'ini alarak ülkenin yeni başbakanı olmuştur (Africanews, 27.09.2022).

Netice itibarıyla ülkenin geçmiş dönemlerdeki seçim sonuçları analiz edildiğinde halkın sabit bir şekilde tek bir partiye veya tek bir lidere iktidarı teslim etmediği görülmektedir. Bu durumdan hareketle iktidarın uyguladığı her politikanın halk tarafından gözlemlendiği ve denetlendiği bir süreçten bahsedilebilmektedir. Nitekim 3 aylık bir partinin bile 2 milletvekili çıkarabilmesi önemli bir gelişme olarak kaydedilebilir; çünkü bu gelişme bile halkın siyasi süreci yakından takip ettiğini göstermektedir.

7. 7 Ekim 2022 Lesotho Parlamento Seçimleri

Lesotho siyasi tarihinin en önemli partilerinden biri *Basuto Partisi*dir. 2012'den bu yana seçimlerde önemli bir zafer kazanan *Tüm Basuto Sözleşmesi Partisi (ABC/All Basotho Convention)*, 2017 yılında da Tom Thabane liderliğinde iktidar oldu. Ancak Thabane hakkında çıkan eski eşini öldürmekle suçlanması haberleri ülke gündemini sarsan olaylardan biri oldu. Bunun üzerine Thabane 2020 yılında istifa etmek zorun-

da kaldı, yerine ise Maliye Bakanı Moeketsi Majoro atandı (Isilow, 2020).

Ülke parlamentosu 120 sandalyeden oluşmaktadır. 2007'den 2017'ye kadar *ABC Partisi* milletvekili sayılarını arttırabilmiştir. 2017 yılında 48 milletvekili kazanan *ABC Partisi*, 2022 seçimlerinde büyük bir oy kaybı yaşayarak sadece 8 milletvekili elde edebilmiştir. Ülkede büyük bir değişim yaşandığı gözlemlenmiştir. 2022 parlamento seçimlerinde, daha yedi aylık bir parti olan *Refah İçin Devrim Partisi* 57 milletvekili çıkartarak birinci parti olarak meclise girdi. 29 milletvekili ile Başbakan Yardımcısı Mathibeli Mokhuthu liderliğindeki *Demokratik Kongre Partisi* ikinci ana muhalefet partisi oldu. *ABC Partisi* ise 40 milletvekili kaybederek 8 milletvekili ile üçüncü parti konumuna düştü. Diğer yeni kurulmuş partilerden *Basotho Eylem Partisi* 6, *Sosyalist Devrimciler* 2, *Mpulule Siyasi Zirvesi*, *Basotho Sözleşme Hareketi* ve *UMUT-Mhatlalatsane* partileri de 1'er milletvekili ile meclise girmeyi başarabildiler. *Demokratlar İttifakı* 5, *Ekonomik Değişim Hareketi* 4, *Demokrasi İçin Lesotho Kongresi* 3, *Basotho Ulusal Partisi*, *Demokrasi İçin Halk Cephesi* ve *Ulusal Bağımsız Parti* 1'er milletvekiliyle mecliste yerlerini alabildiler. Seçimlerde galip çıkan *Refah İçin Devrim Partisi*'nin lideri ve aynı zamanda iş insanı Sam Matekane ülkenin yeni Başbakanı olarak göreve gelmiştir (European Union, 2022: 8-11).

Netice itibariyle 2022 Lesotho seçimlerindeki değişim çabalarının bu denli etkili olmasında eski Başbakan Thabane'nin istifasını gerektiren suçlamanın ve ülkedeki siyasi, ekonomi ve sosyal alanlardaki istikrarsızlığın birer etken olduğu ileri sürülebilir.

8. 20 Kasım 2022 Ekvator Ginesi Başkanlık Seçimleri

Ekvator Ginesi henüz 'demokrasi' sınavını geçmiş değildir. 1968 yılında bağımsızlığını kazanan ülke, 1979 yılına kadar şu anki Devlet Başkanı Teodoro Obiang Nguema Mbasogo'nun amcası tarafından yönetildi. 1979 yılında ise Mbasogo liderliğinde gerçekleştirilen askeri darbe ile yönetim Mbasogo'nun egemenliğine geçti. Bu tarihten beri ülke, Mbasogo tarafından yönetilmektedir (Euronews, 20.11.2022).

Son seçimler 2022 yılında yapıldı. Yaklaşık 1 milyon 750 bin nüfuslu ülkede 400 bin seçmen bulunmaktadır. Cumhurbaşkanı halk tarafından 7 yıllığına seçilmektedir. Parlamento ve senato seçimleri ise 5 yılda bir yapılmaktadır. Kasım 2022 seçimlerine üç parti katıldı. Bunlardan ilki Mbasogo'nun *Ekvator Ginesi Demokrat Partisi*, ikincisi Andres Esono Ondo'nun liderliğindeki *Sosyal Demokrasi İçin Birlikte Parti* ve son olarak da Buenaventura Monsuy Asumu liderliğindeki *Sosyal Demokrasi Koalisyon Partisi*'dir. Seçim sonuçlarına göre mevcut Devlet Başkanı Mbasogo'nun partisi yeniden (1979'dan beri) iktidar oldu. Oyların yaklaşık %95'ini alan Mbasogo tekrar devlet başkanlığı koltuğuna oturdu. Temsilciler Meclisi'ndeki 100 sandalye ve Senato'daki 55 sandalye ile tüm Belediye Meclislerindeki sandalyeleri de kazanmış oldu. Böylece 43 yıllık iktidarına 7 yıllık bir süreç daha kazandıran Mbasogo, gelecek 2029 seçimlerine kadar ülkeyi 50 yıllık bir süreyle yönetmiş olacak (Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 20.05.2023).

Netice itibariyle değişime kapalı olan ülkede yaşam koşullarının iyi olduğundan ve anayasal düzenin işlerliğinden bahsetmek mümkün görülmemektedir. 1979'dan bu yana tek adamlı yönetiliyor olması ve her seçim dönemlerinde yüzde yüzlere yaklaşan bir oranla seçimlerin kazanılıyor olması ülkenin demokrasiden uzak olduğunun da bir göstergesidir.

9. 25 Temmuz ve 17 Aralık 2022 Tunus Referandum ve Parlamento Seçimleri

25 Temmuz 2022 tarihinde yapılan 'Hükümet Sistemi Değişikliği' referandumuyla Başkan Kays Said, başkanlık yetkilerini genişletebilmeyi başardı; fakat tartışmalı bir oylama oldu. Nitekim seçmenlerin yüzde 30,5'inin katıldığı bir oranla referandum gerçekleşti. Referandum yaklaşık yüzde 95 ile kabul edildi. Bu durum ülke genelinde tartışmalara sebebiyet verirken 17 Aralık 2022 tarihinde yapılan seçimlere başta birçok parti olmak üzere sendika, vakıf ve sivil toplum örgütlerinden oluşan gruplar boykot kararı aldılar. Bu karar hem ülkede hem de küresel çapta ses getirdi. Bu nedenle Aralık 2022 seçimlerine katılım oldukça düşüktü. Hatta dünyada 1983 Jamaika seçimlerinden sonra Tunus ikinci ülke olarak kayıtlara geçti. Yüzde 10'luk bir katılımın olduğu seçimler ikinci tura kaldı ve ikinci turun gerçekleştiği 29 Ocak 2023 tarihinde de katılımı herhangi bir ciddi yükseliş gerçekleşmedi (Örmeci, 2022).

Referandumla 217 sandalyeli parlamento 161'e düşürüldü. Referanduma göre milletvekili aday olacak kişi, hangi bölgede aday olarsa o bölgede ikametgâh etmesi ve o bölgede ikametgâh edenlerden de en az 400 imza toplaması gerekir. Bu durum adaylık sürecini zorlaştırmış oldu. 161 sandalyeli mecliste 154 aday yerini alabildi. Bazı seçim bölgelerinde aday olmadığı için 7 sandalye boş kaldı. En çok aday bağımsızlardan oluştu ve bunlar Başkan Said'in politikalarını destekleyenlerdi. *Bağımsızlar 39, Cumhuriyet'in Sesi 25, Bağımsız Ulusal Blok 21, Güvenlik ve Çalışma Grubu 20, El Abrar 19, Halkın Zafer Kazanma Partisi 15 ve Egemen Ulusal Hat Partisi 15* milletvekili çıkartarak mecliste yerlerini aldılar (Tunisia Parliament 2023).

Bir önceki seçimlerde 217 sandalyeli mecliste *Nahda Hareketi 53, Tunus'un Kalbi Partisi 28, Onur Koalisyonu 18*, ortak hareket eden bazı partiler 22, Demokratik Emek ve Özgürlükler İttifakı'ndan Özgür Anayasa Partisi 16, *Afak Tunus Partisi 2* milletvekiline sahipti. Fakat bu partiler seçimi boykot ettikleri için seçime girmediler bundan dolayı da seçimlere katılım oranı düşüktü. Esas itibariyle bu karar yanlış bir stratejik hata olarak değerlendirilmelidir; çünkü Başkan Said'i destekleyenler mecliste çoğunluğu elde etmiş durumda. Bu da gösteriyor ki Başkan Said'in alacağı yeni kararlarda ciddi bir muhalefet kanadıyla karşı karşıya gelmeyecek (Turan, 17.03.2023).

Bu gelişmeler Tunus siyasi hayatı açısından dezavantaj bir durum olmuştur. Nitekim 1956 yılında Habib Burgiba liderliğinde bağımsızlığını kazanan Tunus, çok geçmeden Mustafa Kemal Atatürk'ün ilkeleri ışığında ilerlemeye başlamıştı. İslam'ın resmi din olarak korunması, çok eşlilik ve şeriat uygulamalarının yasaklanması, her şeyden önce kadınlara boşanma, seçme ve seçilme haklarının tanınması gibi ilkeler

bu yönüyle zikredilenler arasındadır. Oysaki bugün gelinen noktada demokrasiye kilit vurulmaya çalışıldığıнын resmiyle karşılaşılmaktadır. Bunun da en önemli örneği 2022 seçimlerine katılım oranının düşük ve bu hususta hiçbir çabanın Başkan Said tarafından gösterilmiyor olmasıdır.

Sonuç

2022 yılı Afrika'sında yapılan seçimlerde halkın çoğunluklu olarak değişim çabalarından yana olduğunu gösteriyor. Gambiya parlamento seçimlerinde iktidar, oy kaybına uğradı. Somali'de ise bir güven tazelenmesi yaşandı ve bir önceki dönem cumhurbaşkanı tekrar seçildi. Senegal parlamento seçimlerinde de iktidar partisinin oy kaybettiği gözlemlendi. Kenya'da başkan değiştirdi; ancak parlamentoda yeni başkan çoğunluğu elde edemedi. Angola'da da iktidarın düşüşte olduğu gözlemlendi. Sao Tome ve Principe'de gerçekleşen seçimlerde bir sürpriz yaşandı. Henüz üç aylık olan bir parti seçimlerde milletvekili çıkartarak mecliste yerini alabildi ve halk başbakanın değişmesinden de yana oy kullandı. Lesotho'da ilginç bir vaka yaşandı. Devlet Başkanı Tom Thabane, eski eşini öldürmekle suçlandı ve istifa etmek zorunda kaldı. Bu durum ise seçimlere de yansiyarak iktidar partisinin büyük bir oy kaybına uğramasına yol açtı. Henüz yedi aylık bir partinin seçimlerde birinci sırada meclise girmesi halkın değişimden yana olduğunu da göstermiş oldu.

Ekvator Ginesi'nde gerçekleşen seçimler demokrasinin uğramadığı ülke olarak tanımlanmasına sebebiyet verdi. Ancak en ilginç seçimler Tunus'ta gerçekleşti. Henüz Afrika'nın hiçbir ülkesinde kadınlara seçme ve seçilme hakkından bahsedilmezken, bağımsızlığın ilk yıllarında Tunus'ta bu hak verildi. Daha açık bir ifadeyle demokrasinin doğuşu olarak bilinen Tunus, son dönemlerdeki seçimlerle demokrasiden nasıl uzaklaşılacağıнын sinyallerini vermeye başladı. Yaklaşık on milyon seçmenin bulunduğu Tunus'ta 2022 seçimlerinde antidemokratik politikalarından dolayı halkın neredeyse yüzde 90'ının boykot ettiği bir seçim gerçekleşti.

Sonuç itibariyle 2022 yılı Afrika'sında yapılan seçimler, halkın çoğunluklu olarak değişim çabalarından yana olduğunu, bu çoğunluğun giderek artmaya başladığını göstermektedir. Halkların genelinde değişim sağlayabilmenin tek yönteminin seçimlerle oluşabileceği inancı yatmaktadır. Aslında değişim çabalarını ortaya çıkaran en önemli etkinin küreselleşen dünyada internetin hızlı bir şekilde yaygınlık kazanması ve dünya kamuoyunun yakından izlenmesi olduğunu ifade etmek mümkündür. Özellikle Z kuşağının bu husustaki girişimleri ile sosyal medya ağlarına hızlı bir şekilde adapte olmaları da değişim çabalarını etkilemiş durumdadır.

Kaynakça

Abu-Bashal, Adam, "Senegal'de Düzenlenen Genel Seçimde İktidar Partisi Çoğunluğunu Kaybetti", 05.08.2022, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/senegalde-duzenlenen-genel-secimde-iktidar-partisi-cogunlugunu-kaybetti/2653814> Erişim Tarihi: 22.04.2023.

- Africanews, “Saô Tomê and Principe: Saô Tomê opposition wins legislative vote”, 27.09.2022, <https://www.africanews.com/2022/09/27/sao-tome-opposition-wins-legislative-vote/> Erişim Tarihi: 13.05.2023.
- African Union, “African Union Election Observation Mission To The 23 August 2017 General Elections in the Republic of Angola”, https://au.int/sites/default/files/press-releases/32833-pr-aeom_angola_2017_-_preliminary_statement.pdf Erişim Tarihi: 12.05.2023.
- Aljazeera, “Gambian President’s Party Narrowly Wins Legislative Polls”, 10 April 2022, <https://www.aljazeera.com/news/2022/4/10/gambian-presidents-party-narrowly-wins-legislative-polls> Erişim Tarihi: 18.04.2023.
- Arslan Fatma Esmâ, “Senegal’de Muhalefetle İktidarı Birbirine Düşüren ‘Terör Sorunu’”, 07.07.2021, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/senegalde-muhalefetle-iktidari-birbirine-dusuren-teror-sorunu/2297451> Erişim Tarihi: 22.04.2023.
- Bbc, “Kenya Elections 2022: Full Results of Presidential and Parliamentary Races”, 15 August 2022, <https://www.bbc.com/news/world-africa-62444316> Erişim Tarihi: 01.05.2023.
- Crisiswatch DIGEST, “Somalia”, August 2022, <https://www.crisisgroup.org/sites/default/files/2022-09/somalia-august-2022.pdf> Erişim Tarihi: 20.04.2023.
- Euronews, “Ekvator Ginesi Sandık Başında: Cumhurbaşkanı 43 Yıllık Rekor İktidarını Uzatabilecek Mi?”, 20.11.2022, <https://tr.euronews.com/2022/11/20/ekvator-ginesi-sandik-basinda-cumhurbaskani-43-yillik-rekor-iktidarini-uzatabilecek-mi> Erişim Tarihi: 20.05.2023.
- European Union Election Observation Mission: Lesotho 2022 Final Report, 7 October 2022, s. 8-11, <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/EU%20EOM%20LSO%202022%20Final%20Report.pdf> Erişim Tarihi: 15.05.2023.
- Habertürk, “Kenya’daki Devlet Başkanlığı Seçiminde Oylar Yeniden Sayılacak”, 31.08.2022, <https://www.haberturk.com/kenya-daki-devlet-baskanligi-seciminde-oylar-yeniden-sayilacak-3516259> Erişim Tarihi: 11.10.2023.
- IFES/Election Guide, “Republic Of Kenya”, August 9, 2022, <https://www.electionguide.org/elections/id/3810/> Erişim Tarihi: 01.05.2023.
- IFES/Election Guide, “Republic of Angola”, August 2022, <https://www.electionguide.org/elections/id/3954/> Erişim Tarihi: 12.05.2023.
- IFES/Election Guide, “Democratic Republic of Sao Tome and Principe”, October 7, 2018, <https://www.electionguide.org/elections/id/3116/> Erişim Tarihi: 13.05.2023.
- Isilow Hassan, “Lesotho Premier Steps Down Over Wife’s Alleged Murder”, 18.05.2020, <https://www.aa.com.tr/en/africa/lesotho-premier-steps-down-over-wifes-alleged-murder/1845574> Erişim Tarihi: 15.05.2023.

Örmeci Ozan, “2022-2023 Tunus Parlamento Seçimleri”, *Uluslararası Politika Akademisi*, 26 Aralık 2022, <http://politikaakademisi.org/2022/12/26/2022-2023-tunus-parlamento-se-cimleri/> Erişim Tarihi: 29.05.2023.

Roth Kenneth, “Senegal: Events of 2021”, *World Report 2022*, Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/world-report/2022/country-chapters/senegal> Erişim Tarihi: 11.10.2023.

Turan Mehmet Akif, “5 Soruda Tunus’taki Siyasi Durum ve Yeni Parlamento”, 17.03.2023, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/-5-soruda-tunus-taki-siyasi-durum-ve-yeni-parlamen-to/2848269> Erişim Tarihi: 30.05.2023.

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, “Ekvator Ginesi’nin Siyasi Görünümü”, <https://www.mfa.gov.tr/ekvator-ginesi-siyasi-gorunumu.tr.mfa#:~:text=Cumhurba%C5%9Fkan%C4%B1%20Mbasogo%20son%20olarak%20,ger%C3%A7ekle%C5%9Ftirilen%20Cumhurba%C5%9Fkanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20se%C3%A7imini%20yeniden%20kazanm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r> Erişim Tarihi: 20.05.2023.

United Nations Peace and Security Council, “Somalia: UN welcomes end of fairly contested presidential election, calls for unity”, 16 May 2022, <https://news.un.org/en/story/2022/05/1118292> Erişim Tarihi: 20.04.2023.

—, “Somali’de Patlama Sesleri Altında Cumhurbaşkanlığı Seçimi Yapıldı”, 15.05.2022, <https://tr.euronews.com/2022/05/15/somali-de-patlama-sesleri-alt-nda-cumhurbas-kanl-g-secimi-yap-ld> Erişim Tarihi: 20.04.2023.

—, “Tunisia Parliament 2023”, https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Tunisia_Parliament_2023.svg?uselang=fr Erişim Tarihi: 30.05.2023.

Hakem Değerlendirmesi: Dış Bağımsız

Yazar Katkısı: Cihan Daban %100

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışma için destek alınmamıştır.

Etik Onay: Bu çalışma etik onay gerektiren herhangi bir insan veya hayvan araştırması içermemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Çalışma ile ilgili herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Peer Review: Independent double-blind

Author Contributions: Cihan Daban 100%

Funding and Acknowledgement: No support was received for the study.

Ethics Approval: This study does not contain any human or animal research that requires ethical approval.

Conflict of Interest: There is no conflict of interest with any institution or person related to the study.